

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОВИМИ ПРАВАМИ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ)

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF THE COLLECTIVE MANAGEMENT OF PROPERTY RIGHTS (ON THE EXAMPLE OF THE COUNTRIES OF THE EUROPEAN UNION)

Кузнецова Л.В., к.ю.н., доцент,
тимчасово виконуюча обов'язки декана факультету права та гуманітаристики
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Солонько М.Ф., к.ю.н.,
доцент кафедри публічного та приватного права
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

Наразі можна прослідкувати безперечно позитивний вплив країн Євросоюзу на Україну в усіх галузях та напрямках політичного і економічного розвитку, в тому числі і на забезпечення захисту сфери авторського права. Організація колективного управління майновими правами є найбільш поширеною організаційно-правовою формою діяльності щодо колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав, вони посідають центральне місце у системі забезпечення відповідної реалізації прав авторів та їх правонаступників.

В статті авторами досліджується проблематика міжнародно-правового регулювання колективного управління майновими правами, зокрема на прикладі країн Європейського Союзу. Детально характеризується регулювання колективного управління майновими правами в таких країнах як Франція, Італія, Швеція.

Авторами зазначено, що охорона інтересів авторів у суспільстві, їх права у зв'язку з використанням їхніх творів, забезпечення найсприятливіших умов взаємодії між автором і користувачами, особливо за кордоном, найкращим чином можуть бути досягнуті через спеціалізовані організації, створені для того чи іншого виду управління авторськими правами. Колективне управління майновими правами в країнах Європи здійснюється по-різному та залежить від політичних та економічних факторів, соціального рівня розвитку держави, традицій, звичаїв, які склалися і відображені у національному законодавстві.

Авторами в статті окреслено, що законодавці й упорядники міжнародних документів виходили з концепції про те, що автор може або самостійно здійснювати свої права, або доручати їх здійснення відповідно до положень законодавства про представництво. Проте технічні засоби розповсюдження музичних творів розвинулися так, що самостійне здійснення прав виконання і мовлення самим композитором стало неможливим.

Ключові слова: колективне управління, авторське право, володілець авторських прав, організація колективного управління.

Currently, it is possible to trace the undeniably positive influence of the EU countries on Ukraine in all areas and directions of political and economic development, including the provision of copyright protection. The organization of collective management of property rights is the most widespread organizational and legal form of activity regarding the collective management of property rights of subjects of copyright and related rights, they occupy a central place in the system of ensuring the appropriate realization of the rights of authors and their successors.

In the article, the authors examine the problems of international legal regulation of collective management of property rights, in particular, on the example of the countries of the European Union. The regulation of collective management of property rights in such countries as France, Italy, and Sweden is characterized in detail.

The authors stated that protecting the interests of authors in society, their rights in connection with the use of their works, ensuring the most favorable conditions of interaction between the author and users, especially abroad, can best be achieved through specialized organizations created for one or another type of management copyright. Collective management of property rights in European countries is carried out differently and depends on political and economic factors, the social level of state development, traditions and customs that have developed and are reflected in national legislation.

The authors of the article outline that legislators and compilers of conventions proceeded from the concept that the author can either independently exercise his rights or delegate their exercise in accordance with the provisions of the Civil Code on representation. However, the technical means of distributing music have developed in such a way that the independent exercise of performance and broadcasting rights by the composer himself has become an illusion.

Key words: collective management, copyright, owner of copyright, organization of collective management.

Постановка проблеми. Одним з питань, що має практичний інтерес і пов'язане із загальною доктриною створення організацій колективного управління є визначення їх організаційно-правової форми. Якщо звернутися до досвіду країн Європи, то в різних країнах воно вирішується неоднозначно і залежить від особливостей національного законодавства. У всьому світі права авторів вважаються особистими правами. Вони є частиною індивідуальних прав, передбачених у ст. 27 Всесвітньої декларації прав людини та визнаються виключними правами у Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів [1].

Аналіз наукових досліджень. Питанню міжнародного регулювання колективного управління майновими правами свого часу займалися: Андрощук Г. О., Афанасьєва К. О., Бондаренко С. В., Жувака О. В., Капціца Ю. М.,

Кирилюк А. В., Колеснікова М. В., Мироненко Н. М., Роботягова Л. І., Сиротенко С. І., С. К. Ступак, Штефан О. О. Однак, незважаючи на це, проблематика регулювання колективного управління майновими правами на міжнародному рівні потребує дослідження.

Мета статті. На основі загальних юридичних методів дослідження охарактеризувати міжнародно-правове регулювання колективного управління майновими правами.

Виклад основного матеріалу. Через масове споживання музики єдиним способом охороняти права на публічне виконання та трансляцію для композиторів і поетів-піснярів, аранжувальників і перекладачів є встановлення зв'язку між «виробниками» і «споживачами» музики [5, с. 64]. Зосередження прав на виконання і трансляцію музичних творів у віданні одного органу в кожній країні і всебічний дозвіл на публічне виконання або транс-

ляцію охоронюваної авторським правом музики, наданий цією організацією і становить колективне управління.

Колективне управління авторськими правами дозволяє їх здійснення з найбільшою вигодою для авторів. Організації, що управляють на колективній основі, мають право санкціонувати окремі види використання творів, створених членами цих організацій, як правило, шляхом надання ліцензій. Важливою перевагою таких утворень є те, що вони можуть обговорювати умови укладення угод і укладати їх без попередніх погоджень з правоволодільцями. В переважній більшості правоволодільці передають свої права колективним організаціям шляхом їх відступлення.

Відносини між колективним товариством і володільцями авторських прав визначаються договорами про членство в товаристві та його статутом. Наділяючи товариство правом видавати дозвіл третім особам на використання твору від свого імені або від імені товариства, правоволодільць здійснює відступлення належного йому відповідного авторського права на користь товариства або укладає з ним агентську угоду [6, с. 29]. Обсяг такого відступлення залежатиме від передбачуваних цілей діяльності товариства. Всі без винятку товариства з колективного управління є недержавними юридичними особами.

Здійснюючи свою діяльність з управління авторськими правами товариства зі збору винагороди укладають ліцензійні угоди як з окремими користувачами, так і з їх об'єднаннями. В останньому випадку нерідко має місце укладення угод про тарифи. Деякі угоди між товариствами і користувачами передбачають право товариства на одержання винагороди в сумі, що перевищує розмір належних виплат гонорарів. Умови видачі ліцензій в кожному окремому випадку мають свої особливості, проте для таких угод характерне надання «відкритої ліцензії», яка гарантує користувачам право на використання будь-якого товару, включеного до репертуару колективного товариства, без будь-яких обмежень [7].

Товариства зі збору винагороди важливі перш за все як інструмент подолання серйозних труднощів, з якими зіштовхуються як користувачі, так і правоволодільці, які мають право вступити один з одним у договірні відносини.

Сприяння користувачам полягає в тому, що з допомогою таких товариств вони одержують можливість знайти правоволодільців і встановити з ними діловий контакт. Товариства зі збору винагороди дозволяють суттєвим чином скоротити витрати на придбання авторських прав, тобто на обговорення умов угоди та її оформлення. Це особливо відчутно, коли користувач має намір одержати право використання великої кількості творів. За відсутності інституту товариств з колективного управління йому довелося би зазнати значних затрат часу і коштів на укладення ліцензійних угод з кожним правоволодільцем окремо. Крім того, можливість набуття в такому товаристві «відкритої ліцензії» залишає за користувачами свободу дій: набуваючи таку ліцензію, радіостанція, наприклад, одержує можливість передавати в ефір будь-які записи із замовленого нею репертуару на свій розсуд [2, с. 80].

Правоволодільць зі свого боку, завдяки товариствам з колективного управління, позбавляє себе необхідності вирішувати нерозв'язане завдання – самостійно відслідковувати випадки використання власного твору і реалізувати свої права. Крім того, правоволодільцям вигідніше діяти через товариства з точки зору розмірів винагороди. Більш того, переконавшись у можливостях колективного управління, правоволодільці стали закликати до розширення охороноздатного режиму відносно таких видів використання, які раніше навряд чи могли охоронятися через неможливість здійснення нагляду.

Незважаючи на те, що сфера активності товариства з колективного управління як і раніше в основному обмежувалася рамками окремих країн, у сукупності вона становить єдину загальносвітову систему з управління

авторськими правами. Так, права виконавців, якими у Великобританії відає PRS, здійснюються аналогічними структурами у США (ASCAP), Австралії (APRA), Німеччині (GEMA) та Франції (SACEM). Як правило взаємозв'язок між товариствами різних країн здійснюється на підставі «договорів про взаємне представництво» [8, с. 47].

Умови членства в товаристві з колективного управління, як і права його учасників, перш за все, і головним чином закріплюються в його статуті. Якщо більшість учасників вважають умови членства несприятливими, вони можуть запропонувати внести до статуту відповідні зміни. Якщо більшість учасників незацікавлені тим, як товариство здійснює управління їх авторськими правами, вони вдосконалюють важелі контролю за його діяльністю.

Другою сферою регулювання відносин за участю товариств з колективного управління авторськими правами є умови договорів, укладених ними з користувачами. Особи, які бажають одержати дозвіл на використання твору, здебільшого змушені звертатися за ним до товариства з колективного управління. Останні тим самим одержують можливість вести переговори з позиції сили, наполягаючи на максимально вигідних для себе умовах угоди [9]. За відсутності механізмів законодавчого характеру можливі вимоги про виплату завищеної винагороди, встановлення дискримінаційних цenzів для різних категорій користувачів, нав'язування ліцензій, у придбанні яких користувач незацікавлений. Як свідчить практика європейський і британський законодавці здійснюють комплекс заходів, покликаних не допустити таких зловживань монопольним положенням.

У законодавстві Франції аж до 1985 року не містилося жодного положення про авторські товариства, і лише 3 липня 1985 року до діючого законодавства було внесено важливе нововведення, за яким товариства зі збору та розподілу авторських гонорарів і гонорарів за суміжні права було поставлено під контроль міністерства культури [2, с. 67]. Так, професійні організації мають право звертатися до суду з метою захисту інтересів авторів, який покладений на них і дозволений призначеними цими організаціями агентами зі згоди міністра культури. Водночас товариство не може виступати в суді від імені автора, якщо має намір захищати його моральне право. У такому випадку вимагається його особиста участь.

У Франції державною установою, яка вирішує питання авторського права і суміжних прав, є Міністерство культури. Це міністерство займається нормативним регулюванням цієї сфери, реалізацією законодавства, а також приймає рішення про призначення організацій колективного управління. У Франції не передбачений ні облік, ні реєстрація таких організацій. Однак, в окремих випадках, Міністерство культури акредитує організації колективного управління. Наприклад, визначає певну організацію колективного управління, що здійснює збір і розподіл винагороди за такими видами використання як: приватне копіювання, яке ще називають чисті носії; ретрансляція об'єктів авторського права і суміжних прав, тобто кабельне телебачення.

Відповідно до ст. 180 Італійського закону про авторське право, авторські товариства, тобто організації колективного управління наділяються законом правом представляти інтереси всіх творчих працівників, незалежно від їх членства в такому товаристві, за умови, що сфера їх діяльності потрапляє в сферу управління таким товариства [3].

В деяких країнах організації колективного управління в своїх статутах передбачають положення, відповідно до яких вступ до організації тягне за собою переуступку своїх майнових прав такій організації. Така уступка прав, як правило, необмежена у часі і поширюється на твори, що будуть створені у майбутньому. Вказані положення

статутів приватних організацій по управлінню правами повною мірою визнаються судовими органами при розгляді спорів, що впливають у зв'язку із управлінням майновими правами та зібранням винагороди за використання творів. Аналогічні положення містяться у Типовому статуті приватних організацій по управлінню авторських прав в країнах, що розвиваються, схваленого Комітетом урядових експертів ЮНЕСКО/ВОІВ на засіданні, що відбулося у Женеві в жовтні 1983 р. [4].

Законодавці й упорядники конвенцій виходили з концепції про те, що автор може або самостійно здійснювати свої права, або доручати їх здійснення відповідно до положень цивільного кодексу про представництво. Проте технічні засоби розповсюдження музики розвинулися так, що самостійне здійснення прав виконання і мовлення самим композитором стало ілюзією.

Для акредитації організація колективного управління повинна: бути створена суб'єктами авторського права або суміжних прав; бути неприбутковою організацією; мати у наявності репертуар оприлюднених творів; мати необхідне матеріальне і кадрове забезпечення; обов'язково надавати інформацію про кількість членів організації; мати необхідні міжнародні зв'язки або можливість співпраці з міжнародними організаціями.

Членами організації колективного управління можуть бути фізичні та юридичні особи. Організаційно-правовою формою таких організацій колективного управління виступає об'єднання. Організація, яка має бажання займатися колективним управлінням, подає статут та інші документи спочатку до Міністерства культури, яке перевіряє положення статуту авторського права і суміжних прав. Лише після перевірки статуту організація може подавати документи до Міністерства юстиції Франції для державної реєстрації.

Найбільша організація колективного управління Франції SACEM здійснює збір винагороди лише для тих авторів, композиторів, які передали права в управління організації.

Французькі організації колективного управління включають: а) SPRE – організацію, що збирає винагороду з користувачів, які здійснюють: публічне виконання фонограм (відеограм) у кафе, барах, ресторанах, готелях; публічне сповіщення в ефірних та кабельних телерадіокомпаніях; б) Організації, що здійснюють розподіл винагороди виконавцям та виробникам. Серед них SPEDIAM – організація, що управляє правами і здійснює розподіл винагороди виконавцям – групам, оркестрам, камерним колективам; ADAMI – організація, що управляє правами і здійснює розподіл винагороди виконавцям – солістам; в) SCPP, SPPF – організації, що управляють правами і розподіляють винагороду виробникам фонограм.

Водночас у Франції широко застосовується практика укладення договорів між організацією і виконавцями. Для цього виконавець повинен надати організації колективного управління: інформацію про професійне виконання, докази про запис, одноразові членські внески.

У Франції передбачена виплата винагороди за відтворення творів та виконань у домашніх умовах і виключно особистих цілях. Ця винагорода виплачується у формі відрахувань від вартості матеріальних носіїв.

Імпортери виплачують винагороду організації після митного оформлення товару. Збір винагороди здійснюють дві організації колективного управління: COPI FRANS – організація, що здійснює збір винагороди за чисті аудіоносії; SORECOPI – організація, що здійснює збір винагороди за чисті аудіовізуальні носії [2, с. 64].

Цікавий досвід колективного управління спостерігається у Швеції. Його здійснюють лише вісім організацій. Шведська організація права на виконання (STIM) створена в 1923 році. За юридичною формою – це громадське об'єднання творців музики і музичних видавців, що від-

повідно до статуту є неприбутковою організацією, в якій працює близько 130 працівників [2, с. 71]. Членами STIM можуть стати: композитори; поети, що пишуть тексти пісень; музичні видавці; аранжувальники музичних творів інших композиторів. STIM управляє правами на: публічне сповіщення, публічне виконання, доведення до загального відома; механічними правами (у співпраці з нордичним бюро авторського права – NCB).

STIM управляє правами своїх повних та «афілійованих» членів. Щоб стати «афілійованим» членом STIM, потрібно мати хоча б одну музичну композицію, яка була опублікована або хоча б публічно виконувалась, та підписати договір на передавання в управління майнових прав на створені твори, причому передаються як права на публічне сповіщення, публічне виконання, так і механічні права на запис творів. Єдина різниця між «афілійованими» членами та повними членами є право голосу [10, с. 201]. При укладенні договору на автора покладається обов'язок повідомляти STIM про новостворені твори; у разі, якщо такі твори були опубліковані, цей обов'язок покладається на музичного видавця. Своєю чергою STIM зобов'язується надати відомості міжнародним організаціям, а також NCB про існуючі твори з метою отримання винагороди за їх використання.

До NCB входять на правах повних членів представники організації колективного управління Данії, Швеції, Фінляндії, Норвегії та Ісландії, на правах неповних членів – представники організації колективного управління Литви, Естонії, Латвії. Управління суміжними правами здійснюють Шведська організація прав артистів і музикантів (SAMI) та регіональні відділення IFPI. SAMI збирає винагороду за використання суміжних прав із барів, ресторанів та інших місць, де публічно виконуються музичні твори, відділення IFPI – з телерадіостанцій, а потім вони розподіляють їх між собою за формулою 50/50 [3]. Шведська група IFPI здійснює збір винагороди з телерадіоорганізації, яку розподіляє порівну між виконавцями і виробниками.

Організація Copywede здійснює ліцензування у сфері кабельного телебачення. Вона збирає винагороду авторам, виконавцям, радіо- і телекомпаніям, продюсерам фільмів та передає за: одночасну та незмінну ретрансляцію деяких теле-радіоканалів, головним чином із сусідніх країн, у кабельних мережах; одночасну та незмінну ретрансляцію шведського телеканалу SVT – Euroa через супутник; одночасну та незмінну ретрансляцію телеканалу TV – Finland у ефірі на території міста Стокгольм; здійснення записів радіо- та телепрограм для навчальних та інших цілей; здійснення збору та розподілу винагороди за приватне копіювання шляхом виплат відрахувань з чистих носіїв та обладнання [10, с. 203].

Організація BONUS PRESSCOPIA здійснює збір винагороди за репрографічне відтворення творів літератури та мистецтва. Вона видає ліцензії на: репрографічне відтворення та друк із цифрових носіїв у сфері освіти; репрографічне відтворення для внутрішнього використання в державних установах, приватному секторі; репрографічне відтворення для потреб релігійних організацій.

ALIS – організація з колективного управління авторськими правами у Швеції, що управляє правами на вторинне використання творів і об'єднує близько 2500 письменників. Організація колективного управління, що управляє правами художників та фотографів, називається BUS [2, с. 73].

Swedish Author's Fund – це організація, яка від імені держави здійснює розподіл компенсації за надання в тимчасове користування книг у шведських школах, університетах та публічних бібліотеках [2, с. 74]. Вона лише виплачує авторам компенсацію за використання їхніх творів. Основною функцією організації є виплата компенсацій авторам, перекладачам та ілюстраторам, а саме: індивідуальна компенсація, що базується на кількості тимчасових

користувань; гранти; пенсії та допомога у разі крайньої потреби; допомога у спеціальних випадках, пов'язаних зі створенням творів.

Зазначена організація також адмініструє державні гранти авторам, драматургам, перекладачам та журналістам у сфері мистецтва; нордичні гранти на подорожі; субсидії драматургам.

Висновок. Охорона інтересів авторів у суспільстві, їх права у зв'язку з використанням їхніх творів, забез-

печення найсприятливіших умов взаємодії між автором і користувачами, особливо за кордоном, найкращим чином можуть бути досягнуті через спеціалізовані організації, створені для того чи іншого виду управління авторськими правами. Такі організації є, як правило, некомерційними. Всі зібрані ними кошти розподіляються між авторами та використовуються в інтересах авторів, за відрахуванням витрат на створення і функціонування такої організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: Міжнародний документ, від 24.07.1971. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Колективне управління авторським правом і суміжними правами. Зарубіжний досвід: монографія / за ред. Дроб'язко В. С. Київ: ТОВ «Лазурит-Поліграф», 2010. 166 с.
3. Андрощук Г.О., Роботягова Л.І. Розвиток глобальної міжнародної системи правової охорони інтелектуальної власності. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15673/Androshchuk_Rozvytok_hloba_lnoi_mizhnarodnoi_systemy.pdf?sequence=1&isAllowed=y
4. Сиротенко С. І., Колеснікова М.В. Міжнародний досвід охорони та захисту прав інтелектуальної власності. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib>.
5. Бондаренко С.В. Історико-правові передумови виникнення організацій колективного управління. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 62–66.
6. Афанасьєва К.О. Авторське право: практ. посіб. Київ: Атака, 2006. 345 с.
7. Кирилук А.В. Організація колективного управління авторськими і суміжними правами як учасники відносин, які виникають щодо використання літературних творів. URL: www.apdr.in.ua/v58/68.pdf
8. Міжнародно-правова характеристика колективного управління майновими права: монографія / за заг.ред. Опанасенко Л.М. Київ: ПП ОЛД, 2018. 190 с.
9. Мироненко Н.М., Штефан О.О. Організація колективного управління – специфічний суб'єкт у авторсько-правових відносинах. URL: ma1.kiev.ua/archive/2011/10/14.
10. Капіца Ю.М., С.К. Ступак, О.В. Жувака Авторське право і суміжні права в Європі: монографія. Київ: Логос, 2012. 396 с.